

اهمیت مشاوران کارآمد در اعتلای سطح بهداشت روانی و خلاقیت های دانش آموزان

صدیقه شیخ سیه بنوییه

دکتری مدیریت آموزشی ، دانشگاه آزاد اسلامی ، واحد بندرعباس

الهام صادقی پور گوغری

کارشناسی آموزش ریاضی ، دانشگاه اصفهان ، واحد پردیس فاطمه الزهرا

چکیده :

از آنجا که آموزش و پرورش کلید توسعه همه جانبه جوامع بشری است ، یکی از اساسی ترین وظایف و مأموریت های خود را تربیت انسانی کیفی ، توسعه یافته و مولد می داند. نیروی انسانی کارآمد با تأکید بر دانش مهارت و اندیشه های بلند موجب تحول و پیشرفت جامعه میشود. تغییر و تحولات دنیای کنونی ایجاب می کند که دستگاه تعلیم و تربیت از طریق تدارک زمینه های تربیتی شایستگی های لازم را در افراد برای تأمین سعادت و نیکبختی جامعه فراهم نماید تا دانش آموزان بتوانند به رشد علائق استعدادها و توانمندی های خود پی ببرند. خوشبختانه با ارتقاء سطح علمی و فرهنگی جامعه ، متخصصان تعلیم و تربیت با در اختیار گذاشتن حاصل های علم روان شناسی و مشاوره اصول و قوانین آن تلاش کرده اند در طرح ریزی برنامه های آموزشی و انتخاب معلمان و مشاوران در امر خطیر تدریس و شکوفایی استعدادهای بالقوه دانش آموزان هر چه بیشتر مفید و مؤثر واقع شوند. آنان دریافته های خود بر مباحثی چون رشد خصوصیات روانی عاطفی ، اجتماعی و جسمانی کودکان و نوجوانان روشها و هدف های آموزشی و روش های ارزشیابی تأکید دارند ؛ این مقوله ها شرایط مناسبی را برای عرضه آموزش معنادار و درک بهتر فضای روانی در مدارس فراهم می نماید. تأثیر شرایط بر رفتار چنان جدی است که معلمان و مشاوران ، گاه احساس می کنند با فرد دیگری مواجه اند. یک دانش آموز در دو موقعیت دو رفتار کاملاً متفاوت را نشان می دهد. این تغییر رفتار در فضاهایی که مشاورین گوناگون در کلاس ایجاد می کنند نیز منعکس است. نحوه رفتار دانش آموزان در کلاس های مختلف ، حاصل فضاهای متفاوت آنان است. فضای ساخته شده توسط برخی از مشاورین کارآمد سرشار از تحرک پرسشگری ، شادابی و رضایت است ؛ در حالی که فضای ساخته شده توسط برخی از مشاورین مملو از سردی ، بی انگیزشی ملالت و نفرت است. در اینجا به آن دسته از مهارتها و تمهیداتی می پردازیم که مشاوران کارآمد در فضای شاداب و مملو از تحرک کلاس به کار می بندند. این مهارتها چیزهای مرموزی نیست که فقط برگزیدگان به کسب آن امیدوار باشند. کسب این مهارتها آسان است و می توان آن را از طریق مطالعه و تمرین به دست آورد از طریق توجه و مطالعه مسائلی چون:

چگونه دانش آموزان مطالب را فرا می گیرند؟

آسان ترین راه کمک به دانش آموزان برای یادگیری بهتر چیست؟

بهترین راه ارتباط با دانش آموزان و درک مسائل آنان چه می باشد؟

چگونه میتوان اعتماد به نفس را در آنها پرورش داد؟

چگونه میتوان یادگیری دانش آموزان را ارزیابی کرد؟ هیلگارد (۱۹۸۷)

از آنجا که مشاوران با تلاش و مطالعه رفتار دانش آموزان میتوانند اختلالات موجود در دانش آموزان را شناسایی کنند و سعی در حل مسایل نمایند. صاحب نظران معتقدند که مشاورین مدارس به سبب اینکه بیشترین رابطه را با دانش آموزان دارند می توانند از فرصت به موقع استفاده کنند و آنان را منطبق بر نیازمند بهایشان یاری دهند تا خود را بهتر بشناسند و با محیط خود نیز سازگار شوند. مشاورین میتوانند با حضور در کلاس و دانش آموزان را مشاهده کنند و میتوانند با مشاهده و دقت در اعمال و رفتار و گفتار و حرکات دانش آموزان مشکلاتشان را شناسایی و اقدام به کمک نمایند.

مهارت مشاوره خوب

مشاورین کارآمد خوب به دنیا نمی آیند بلکه ساخته می شوند. نمی توان فرض کرد که هر کس می تواند تدریس کند. برای این مهم به دانش و مهارت وسیعی نیاز است با آموزش و یادگیری تضمین شود. ما خود را در اختیار یک پزشک وکیل و یا دندانپزشک قرار نمی دهیم مگر آنکه حداکثر اعتماد را به مهارت او پیدا کنیم. بنابراین نباید تصور کرد که بدون آنکه مهارت خود را اثبات کنید کودکان به ما اعتماد پیدا خواهند کرد. هیچ کسی مایل نیست تحت آموزش مشاور قرار گیرد که فاقد کفایت است. ما اغلب درباره اینکه مشاوران برجسته چگونه مهارتهای خود را به دست می آورند و کامل می کنند، فکر نمی کنیم البته مشاوران خوب غیر از مهارتهایی که در مشاوره دارند از صفات فراوان دیگری نیز برخوردارند. آنها درباره دانش آموزان خوب، اطلاعات کافی دارند. از کار با دانش آموزان لذت میبرند و درباره موضوع مشاوره خویش مطالعه دارند و به مشاوره علاقه مندند.

مهارت علمی با هنری مشاوره

هر گاه درباره مشاوره صحبت میشود این سؤال غیر قابل اجتناب پیش می آید که آیا مشاوره هنر است یا علم؟ بسیاری از افراد مشاوره را هنر می دانند و معتقدند که مشاوران باید بر تجربیات شخصی احساسات و ارزشیابی متکی باشند که خارج از حیطه علم است. (نپتون - تک (۱۹۹۳))
عده ای به تدریس همچون علم می نگرند و معتقدند ابعاد حیاتی آموزش را میتوان به عناصری تجزیه کرد که با روشهای علمی قابل مطالعه باشد.

(اسکینر (۱۹۸۴))

ما معتقدیم مشاوره هم هنر است و هم علم. (خرازی (۱۳۷۵)) حرفه پیچیده و دشوار مشاوره احتیاج به هنرمندی و اطلاعات علمی دارد. مشاوره هنرمندانه مسلماً با عواطف و ارزشها و با روح مشاور خوب آمیخته است. برخی از مشاوران چنان در کار خود یعنی پرورش و مشاوره دانش آموزان غرق میشوند که به نقاشان و مجسمه سازان در حالت خلق آثار هنری شباهت پیدا میکنند. مشاوران خوب خلاق هستند و مشکلات خود را با ابداع روشهای مشاوره و تدوین مواد مشاوره ای مناسب حل میکنند. در مشاوره خوب علم و هنر به طور پیچیده در هم تنیده اند.

مهارت پرورش قوه ی تفکر

مشاوران کارآمد قادرند قدرت تفکر و تصمیم گیری دانش آموزان را پرورش دهند، رشد آنان را تسهیل کنند، به خوبی از عهده اداره کلاس برآیند درس را در کیفیتی بالا عرضه کنند، یادگیری دانش آموزان را ارزیابی کنند و خود را با شرایط متغیر، تطبیق دهند.

مهمترین هدف تعلیم و تربیت پرورش قوه تفکر در دانش آموزان است. برای این منظور، مشاوران باید از عملکرد تفکر در انسان اطلاع داشته باشند. مفهوم یادگیری معنادار به ویژه برای رشد قوه فکری دانش آموزان حائز اهمیت است (اندرسون ۱۹۸۵). مشاوران موفق میتوانند فعالیتهای مشاوره ایی را با معنا سازند. مشاور برنامه درسی را به نحوی طراحی میکند که اطلاعات یک درس درسهای قبلی را کامل کند و مبنای یادگیری آینده را تشکیل دهد. مشاوران کارآمد به تفاوتهای فردی دانش آموزان از لحاظ چگونگی تفکر حساسند و به تفاوتهای شناختی دانش آموزان آگاهی دارند و به هنگام برنامه ریزی برای مشاوره به این تفاوتها توجه میکنند ویتراک (۱۹۸۶).

مشاوران کارآمد به اهمیت حل مسئله در زندگی امروز پی برده اند؛ تکامل مهارت حل مسئله را به اشکال مختلف در برنامه های مشاوره ای مورد تأکید قرار می دهند (لس گلد ۱۹۸۸).

مشاوران کارآمد تفکر خلاق را در دانش آموزان خویش پرورش می دهند و با درک درستی که در زمینه تفکر خلاق دارند با سازماندهی فعالیتهای یادگیری به پرورش خلاقیت دانش آموزان کمک می کنند.

مشاوران کارآمد رابطه خوبی با دانش آموزان برقرار میکنند و با ارتباط آزادانه و آسان با دانش آموزان خود به مشاورانی صمیمی و قابل اعتماد در نظر دانش آموزان تبدیل می شوند راجرز (۱۹۸۳). مشاوران کارآمد به جای رقابت بر همکاری تأکید دارند که تجارب یادگیری مثبت تری را برای دانش آموزان در بر دارد (جانسون ۱۹۸۸). هدف مهم مشاوران کارآمد بهبود رابطه بین دانش آموزان و رشد دائمی عزت نفس در ایشان است (جانسون ۱۹۸۸).

مهارت پرورش خود پنداره و انگیزه

مشاوران کارآمد، رشد خود پنداره را در دانش آموزان خود درک می کنند و فعالیتهای کلامی را به نحوی سازماندهی کرده که خود پنداره مثبت در آنان تقویت شود. رشد خودپنداره مثبت دانش آموزان موجب افزایش (انگیزه) ایشان در کلاس مشاوره برای کسب موفقیت میگردد. مشاوران کارآمد با اطلاع از عوامل ارتقای انگیزه دانش آموزان به آنها کمک میکنند تا علائق خود را رشد داده از رفتارهای خودآگاه شوند و به نیازهای شخصی خود پاسخ گویند. این مشاوران به طور همزمان فعالیتهای متعددی را برای دانش آموزان در کلاس انجام میدهند. و به این صورت مانع بروز مشکلات انضباطی میشوند. این مشاوران با اجرای نقش الگویی برای دانش آموزان به آنها کمک می کنند تا همکاری جمعی و مشارکت را یاد بگیرند و در عین حال خوشحال و مفید باشند.

بیشتر مردم مدرسه را محیطی میدانند که دانش آموزان باید مهارتهای اجتماعی ضروری برای زندگی را در آن فراگیرند. مشاوران کارآمد عواملی را که بر رفتار اجتماعی فرد تأثیر میگذارند، درک میکنند و نقش آن عوامل را در رشد اجتماعی دانش آموزان خویش به خوبی میشناسند (بندورا، ۱۹۸۶).

مشاوران کارآمد قادرند آنچه را دانش آموزان ایشان باید فراگیرند به آنها منتقل سازند اورتون و اسمیلای (۱۹۸۷). مشاوران کارآمد بسیار سازمان یافته عمل میکنند و دانش آموزان خود را خیلی روشن توجیه میکنند ، که چه کاری را باید انجام دهند و چگونه آن را انجام دهند. توانایی انتقال اهداف مشاوره ایی به دانش آموزان تأثیرات عمیقی بر آمادگی دانش آموزان برای شرکت در کلاس مشاوره و نیز بر مطالعاتی که باید انجام دهند ، دارد. اهداف روشن بر نحوه کسب آمادگی معلم در القای درس و اداره کلاس نیز تأثیر می گذارد گانیه و در یکول (۱۹۸۸).

مشاوران اثربخش میدانند با توجه به تفاوت‌های فردی برای هر دانش آموز مشاوره را باید از کجا آغاز کرد. گانیه و در سکول (۱۹۸۸) ، متذکر می شوند که مشاوران کارآمد مشاوره خود را با سطح علمی دانش آموزان آماده می سازند و هر کجا که لازم آید به آموزش انفرادی روی می آورند و سرعت مشاوره را متناسب با پیشرفت دانش آموزان تنظیم می کنند مشاوره ضعیف اغلب خستگی دانش آموزان خوب و نا امیددی دانش آموزان ضعیف را موجب میشود. مشاوران خوب برای هر یک از دانش آموزان کاری در نظر میگیرند و همه دانش آموزان به این دلیل که با مهارتهای متفاوت ایشان تناسب دارد به فعالیت انگیزنده می شوند.

مهارت ارزیابی یادگیری

مشاوران کارآمد و اثربخش با دقت مشاوره خود را ارزیابی می کنند و دائماً تغییرات لازم را در آن اعمال مینمایند و به دانش آموزان در مورد یادگیری خود ، باز خورد سریع و مناسب می دهند. این مشاوران مهارتهای لازم برای ارزیابی دانش آموزان را دارند و قادرند میزان یادگیری ایشان را از طریق ابزارهای مشاوره ساخته و به وسیله آزمونهای معیار شده به دست آورند و با این عمل روش مشاوره خود را تنظیم کنند. و به این طریق یادگیری دانش آموز با دریافت بازخورد ناشی از ارزیابی دقیق تسهیل می گردد.

مهارت پاسخگویی به نیازهای خاص دانش آموزان

مشاوران کارآمد قادرند تجربه های آموزشی جذابی را برای دانش آموزان خود ترتیب دهند بروفی (۱۹۸۲) و بروفی و گود (۱۹۸۲) آنها روش مشاوره خود را هم با نیازهای دانش آموزان با استعداد هماهنگ میکنند و هم با دانش آموزان عقب مانده و ناتوان. مشاوران کارآمد ، نیازهای خاص هر دانش آموز را اعم از ناتوان و با استعداد محاسبه کرده و در نظر میگیرند. بهترین مشاوران کسانی هستند که اوقات خود را صرف یادگیری می کنند. مشاوران کارآمد ، تحولات مربوط به رشته خود را تعقیب می کنند و دائماً مهارتهای خوب قبلی خویش را افزایش میدهند و همواره در حال یادگیری هستند. آنها خود نیز شاگردانی متعهدند.

مهارت راهنمایی و نکاتی مشاوره ای معلمان

مسئولیت معلم در برنامه راهنمایی به عنوان تسهیل کننده ، به قدری اهمیت دارد ی می توان موفقیت یا شکست برنامه راهنمایی را تا حد و همکاری از زیادی به مربوط دانست. معلم با دانش آموزان ، بیشترین و نزدیکترین تماس را دارد و این خود. علاوه بر تدریس موقعیت مناسبی را برای انجام مشاوره توسط وی فراهم می آورد. معلم کارآمد ، ضمن تدریس عملاً دانش آموز را در جهت نیل به اهداف آموزش و پرورش راهنمایی می کند و در نتیجه تعلیم و راهنمایی به طور تفکیک ناپذیری در هم می آمیزند و با یکدیگر ارتباط پیدا میکنند. معلم کارآمد که درباره دانش آموزان اطلاعات جامع و دقیقی دارد. در تکمیل پرونده راهنمایی ، مشاور مدرسه را یاری می دهد و در شناسایی دانش آموز نقش مهمی را ایفا میکند. معلم

همچنین می توانند. دانش آموزانی را که به کمکهای ویژه نیاز دارند مشخص سازد و نزد مشاور ارجاع دهد. معلم علاوه بر موارد فوق قادر است در زمینه ارائه اطلاعات شغلی و تحصیلی و اجتماعی به دانش آموزان به میزان قابل توجهی مشاور را کمک کند. از این رو همکاری معلم در برنامه رهنمایی تا حد زیادی از سنگینی وظایف مشاور می کاهد. به نظر اریکسون و همکارانش (۱۹۵۵) معلم باید با مشاور و مدیر مدرسه در نیل به اهداف برنامه رهنمایی همکاری کند؛ حداکثر استفاده از امکانات را برای دانش آموزان فراهم آورد؛ اطلاعات تحصیلی و شغلی دقیق و قابل درکی را به دانش آموزان ارائه دهد؛ درباره تواناییها و رغبتها و رفتار و اهداف دانش آموزان اطلاعات وسیعی کسب کند؛ و مشاور را در حل مشکلات آنان یاری دهد؛ دانش آموزانی را که مشکلات رفتاری دارند به مشاور مدرسه ارجاع دهد و دانش آموزان را به استفاده از خدمات رهنمایی مدرسه تشویق کند.

به عقیده میرز (۱۹۵۱) معلم باید در کلاس موقعیتی فراهم آورد که دانش آموزان بتوانند عقاید خود را آزادانه بیان کنند و از گفتار دیگران بهره برند؛ بتوانند تصمیمات صحیح اتخاذ کنند؛ به لزوم برنامه های رهنمایی آگاهی یابند؛ بدانند که رفتار عللی دارد اهمیت نقش معلمان کارآمد در اعتلای... و پس از شناخت علل میتوان به حل مشکلات اقدام کرد؛ با شیوه های صحیح مطالعه آشنا شوند؛ خود را در ابعاد گوناگون وجودی بشناسند و پس از آشنایی با منابع و مؤسسات کمکی، جامعه شیوه های استفاده از آنها را به خوبی یاد بگیرند. معلم در صورت آشنایی با فنون مشاوره در مواقع ضروری میتواند با دانش آموزان مشاوره کند. در این زمینه فرازیر (۱۹۴۹) معتقد است که معلمان باید از فنون مشاوره آگاه باشند و نحوه ایجاد رابطه مشاوره ای را به خوبی بدانند. معلم همچنین باید با مشاوره مدرسه در تماس دائم باشد و مشاور نیز باید به نوبه خود همواره معلم را در انجام مشاوره یاری دهد. این همکاری و فضا سازی مناسب زمینه ساز اعتلای سطح بهداشت جامعه است. و موجب پیوند خانه و مدرسه می گردد.

فهرست منابع و مآخذ

- دفتر آموزش و پرورش رهنمایی تحصیلی - مجموعه مقالات برگزیده همایش فعالیتهای مکمل و فوق برنامه ۱۳۸۴
- جهالی - اختر تجارب جهانی در امر رهنمایی و مشاوره در مدارس ۱۳۸۳ مظفری عباسعلی - حسنی، مریم آشنایی با برنامه ی احیای نقش رهنمایی - مشاوره ای معلمان ۱۳۸۴
- خرازی - علینقی روان شناسی تربیتی اصول و کاربرد آن نشر دانشگاهی، ۱۳۷۵
- شفیع آبادی - عبدالله مقدمات رهنمایی و مشاوره دانشگاه پیام نور، ۱۳۷۹